

Dramaturgie XXIII. ročníku festivalu Concentus Moraviae

téma HUDBA A HUMOR 01 06 – 27 06 2018

„Úsměv je nejkratší vzdáleností mezi lidmi,“ řekl Victor Borge, jeden z největších hudebních bavičů všech dob. A právě tento úsměv bude Concentus Moraviae v roce 2018 hledat. S populární sedmou *Humoreskou* Antonína Dvořáka coby svou ústřední melodií se festival vydá zkoumat fascinující propojení mezi hudbou a humorem. Je pravda, že humoresky jsou „pověstně nelegální“?

Videozáznam koncertu Franka Zappy, který se konal 26. srpna 1984 v New Yorku, uvádí následující text: „Žádné laserové zbraně, žádná mlha, žádný playback, a přesto mají někteří lidé pořád tu drzost ptát se: patří humor k hudbě?“ Ve stejném roce napsal klavírista Alfred Brendel brilantní esej *Vznešeno naruby*, ve kterém se otázkou hudby a humoru zabývá. Konstatuje, že „pro většinu interpretů a prakticky všechny posluchače dnešní doby je hudba zcela vážnou záležitostí.“

Mnoho hudebních festivalů se zaměřuje na ono vznešeno, jen málokteré na „vznešeno naruby“. Vzácné spojení hudby a humoru bývá většinou dílem hudebních klaunů, ale dá se toho podniknout mnohem víc, než jen nahradit noty červenými nosy. Filozofové a spisovatelé jako Sokrates, Diogenes, Cervantes, Montaigne, Nietzsche nebo Kundera se smáli každý po svém a pomohli tím definovat Evropu. Podle Milana Kundery je smích dokonce metaforou Evropy, obsahuje schopnost pochybovat, být kritický. Hudba to dokáže rafinovaně a jemně doplnit. Slovy Plinia mladšího „Aliquando praeterea rideo, iocor, ludo, homo sum“ (Někdy se směji, žertuji, hraji si, jsem člověkem). Lidskost se tedy neodráží jen ve vážnosti hudby, ale také v její schopnosti propojit se s humorem.

Festivalovým posluchačům se dostane pořádná dávka všemožných hudebních nonsensů, triků a švindlů, zazní *scherzi musicali* i *Hudební žert* Wolfganga Amadea Mozarta. Představí se „hudební klauni“ nejvyšší úrovně, například duo Igudesman & Joo, kteří prezentují téma festivalu velmi přímočaře. Existuje však řada subtilnějších způsobů. Mezi klíčové kompozice, ve kterých se zrcadlí humor v různých variacích, patří *Parade* Erika Satieho, *4'33* Johna Cage, *Aventures* Györgyho Ligetiho, nebo *Frankenstein!!* HK Grubera. Řada kompozic obsahuje humor v podobě velmi rafinované, například Beethovenovy *Variace na Diabelliho valčík* nebo *Les soirées de Nazelles* Francise Poulenca.

Kromě pohledu na humor ze strany skladatelů dává festival prostor řadě souborů, které dokáží téma uchopit jedinečným nebo neotřelým způsobem: Ensemble Atonor hraje na nástroje, které vynalezl Erwin Stache (od orchestru telefonů po stojany na šaty), orchestr Les Passions de L'Ame zkoumá barokní žertíky v hudbě Heinricha Ignaze Franze Bibera (*Harmonia Artificiosa-Ariosa*) i ve skladbě *Turcaria* Johanna Josepha Fuxe. Orchester Berg s houslistou Martinem Zbrožkem paroduje v performanci *Pssst, maestro přichází!* chování dirigentů, PKF - Prague Philharmonia prověří pozornost publika a ukáže, má-li smysl pro humor i „velký orchestr“.

V dadaistické performanci kolektivu fónických básníků Berlin Sound Poets Quoi Tête se Jára Cimrman vypraví na měsíc, program *Tango feliz* se na diváky usměje přes melancholické slzy bandoenonisty Gabriela Rivana, díky klavírní improvizaci Zdeňka Krále si připomeneme humor Charlieho Chaplina a Louise de Funèse a v rámci kytarového recitálu Pavla Steidla zazní výběr z textů Milana Kundery, který v *Knize smíchu a zapomnění* poznamenává, že „dějiny hudby jsou smrtelné, ale idiocie kytary je věčná“. Často se humor probudí díky nečekanému kontextu, jako v případě Händelova *Mesiáše*, na který si Ensemble Odd Size troufne ve skromném obsazení čtyř hudebníků, nebo v *Kašlacím koncertu* slavného komika Loriota. Zazní celá řada humoresek, ať už je zkomponoval Grieg, Dvořák nebo Rostropovič, i skladba *S úsměvem pro Slavu*, kterou pro sólové violoncello napsal Gija Kančeli.

Že smysl pro humor není výsadou naší doby, potvrdí program *Lassus Grand Cru*, ve kterém se soubor Zefiro Torna zaměří na bukolické stránky života, jak ho do šansonů, *villanell* i pijáckých písní v 16. století zachytil Orlando di Lasso. (Je dobré poznamenat, že večer bude obohacen o ochutnávku vín, vybraných hudebnímu programu na míru.) O sto let mladší Nicolas Racot de Grandval nazýval svou komickou kantátu *La Matrone d'Ephèse* tragédií k smíchu, ve které pět osob do příběhu zapletených zosobní jediný protagonista, festivalovému publiku dobře známý kontratenor Dominique Visse.

Francouzský soubor Les Traversées Baroques svým živým hudebním doprovodem slavného animovaného seriálu *Pat a Mat* potvrdí, že nešikovnosti dvojice kutilů se smějí i za českými hranicemi. Do kina nás pozve také Leonard Bernstein v šestém dílu *Koncertů pro mladé publikum* na téma „Humor v hudbě“.

Rezidenčním umělcem 23. ročníku festivalu je skladatel Miloš Štědroň, který posluchače provede svými nejtípnějšími kompozicemi a v řadě osobních vstupů přiblíží svůj náhled na festivalové téma. Společnou přednáškou s Milanem Uhdem navíc obohatí Evropský festival filozofie.

Concentus Moraviae 2018 nebude používat laserové zbraně, mlhu, ani playback, ale bude se usmívat ve všech tóninách!

Jelle Dierickx
dramaturg